

A. van Breda, met bijdragen van L. van Dalen Gilhuys, e. a., '700 Jaar' jazz in Den Haag. *Het New Orleans van de Lage Landen* (Den Haag: Uitgeverij 'De Nieuwe Haagsche', 2000, 640 blz., ISBN 90 72766 62 8).

Voor jazzliefhebbers is Den Haag altijd een interessante stad geweest. Vanaf de tijd dat de 'zwarte' muziek uit New Orleans nog niet eens tot echte jazz was ontwikkeld, tot de dag van vandaag, hebben heel wat muzikanten uit binnen- en buitenland de Residentie aangedaan, en het is niet alleen vanwege de drie dagen per jaar North Sea Jazz Festival, dat Den Haag 'Nederlands jazzstad nummer 1' wordt genoemd.

Sinds 1950 is Arie van Breda bij veel van die jazzevenementen betrokken geweest, eerst als lid, later als voorzitter van de Haagse Jazz Club. Het idee om de geschiedenis van zijn club op te schrijven, bestond al. Uiteindelijk besloot de schrijver dit uit te breiden tot de volledige geschiedenis van de Haagse jazz.

Aanvankelijk speelde alles zich nog af in New Orleans, waar negers op hun blaasinstrumenten improviseerden, naar voorbeeld van militaire marsmuziek, en zowel bruiloften als begrafenissen ritmisch begeleidden. Wel had men in Den Haag in augustus 1900, bij het optreden van de ragtimeband van de Amerikaanse marsenvirtuoos John Philip Sousa, kennis kunnen maken met de nieuwigheid, dat de solisten hun solo's staande voor het orkest speelden, maar de muzikale ontwikkelingen die zich daarna voordeden, kon men pas na de Eerste Wereldoorlog *live* beluisteren, of op de eerste grammofoonplaten. De bands die in die tussentijd Europa aandeden, gingen vooral nog aan Nederland voorbij.

Sinds 1917 had zich in Chicago een 'blanke' variant van de 'zwarte' New Orleans-muziek ontwikkeld. De komst naar Den Haag van een populaire vertegenwoordiger van deze stroming, Paul Whiteman, in 1926, was een belangrijke gebeurtenis. Zijn orkest bracht eigenlijk een nieuw soort Amerikaanse amusementsmuziek, die sterk beïnvloed was door de jazz. Deze mildere vorm van jazz deed de kritiek die er in overvloed was op de zogenoemde 'bandeloze en heidense nikkermuziek' wat afnemen.

Omstreeks 1919 was ook al in Den Haag een jazzorkest opgericht, The Original Jazz Syncopaters, en snel volgden er meer. Veelal waren het amateurbands, die voor schoolfeesten en in dansscholen en dergelijke speelden. Ze leken nog niet op de hedendaagse Jazzbands en hadden eigenlijk maar één criterium: er moest wild op gedanst kunnen worden. Van de zwarte pioniers hadden de meesten nooit gehoord. Als de muziek maar een beetje gesyncopeerd was, of in hoog tempo gespeeld werd, heette het al gauw jazz.

In de jaren dertig verschenen er tijdschriften over jazz en werden er jazzclubs opgericht. Daarin werd gediscussieerd over wat wel en niet jazz genoemd mocht worden. Moderne swingmuziek was nog geen jazz. Jazz was elitair en moest serieus genomen worden.

Alles wat Amerikaans was, werd tijdens de Duitse bezetting verboden, dus ook de jazzmuziek (als dekmantel werd Hawaiimuziek gespeeld), maar na de oorlog kon een inmiddels ontwikkeld plan worden gerealiseerd: een jazzinstituut, waar muzikanten en luisteraars voorlichting en les konden krijgen: The Dutch Swing College, waaruit The Dutch Swing College Band en de Haagse Jazz Club ontstonden. Het was geen echte vakopleiding; die bestond nog niet. Aan het Koninklijk Conservatorium zou jazz nog tot 1975 taboe blijven.

Tot het einde van de jaren vijftig is jazz de muziek voor de jeugd geweest. Met de opkomst van de rock'n'roll was dat afgelopen. Jazz werd voortaan door jongeren geassocieerd met oubollige blazer-met-stropdas dragende mannen, die vooral te vinden waren onder de aanhangers van de traditionele New Orleans jazz, zoals de leden van de Haagse Jazz Club, die zelfs niets moesten hebben van de nieuwe, uit New York overgewaaid *bebop* van onder anderen Dizzy Gillespie, Thelonious Monk en Art Blakey. De Haagse Jazz Club vond dat jazz bij zijn *roots* moest blijven: collectieve improvisatie, *dixieland*.

De Haagse Jazz Club was ook de club van Arie van Breda, en dat is te merken. Tot de oprichting van The Dutch Swing College in 1945 gaat het nog goed — tenminste, als je je niet eerst door drie inleidingen, waarvan twee van clubgenoten, in verwarring laat brengen. Daarna vult hij het grootste deel van het boek op een kroniekmatige wijze met het wel en wee van zijn club, waardoor het boek wat langdradig wordt en bovendien de indruk wordt gewekt dat er buiten dat, bijvoorbeeld op het gebied van de moderne jazz, in Den Haag niets gebeurde.

In de laatste hoofdstukken komt dat gelukkig weer helemaal goed. Vakopleidingen, experimentele jazz, de andere clubs, grote en kleine evenementen, en niet te vergeten de plannen voor jazzcentrum Pannonica, waar alle jazzstijlen naast elkaar zullen staan; alles komt aan bod.

Behalve de niet al te geslaagde indeling, is er ook nog wel wat af te dingen op de diepgang en de stijl van het werk. Niettemin is het door de enorme hoeveelheid materiaal die verwerkt is, toch een interessant boek geworden, geschreven door een *insider*.

Rose Marie Schenkels

H. van Lith, *Plotseling een vreselijke knal. Bommen en mijnen treffen neutraal Nederland (1914-1918)* (Zaltbommel: Europese Bibliotheek, 2001, 268 blz., ISBN 90 288 2690 4).

In tegenstelling tot de Tweede Wereldoorlog was lange tijd de belangstelling voor en de geschiedschrijving over de Eerste Wereldoorlog minder omvangrijk. Allereerst is de periode van de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) verder weg gelegen in onze historische herinnering. Ten tweede was Nederland niet direct in de oorlog betrokken en probeerde het zijn neutraliteit te bewaren. Dat neemt niet weg dat de gevolgen van deze oorlog ook voor Nederland ingrijpend waren. Niet alleen was Nederland beperkt in de handel en kreeg het te maken met de opvang van Belgische oorlogsvluchtelingen, ook werd ons land regelmatig geconfronteerd met schendingen van het luchtruim en zelfs met bomaanvallen. Vooral de plaatsen op de grens met België, maar ook meer landinwaarts van met name de provincie Zeeland, hadden te kampen met vreemde gevechtsvliegtuigen, die — soms zelfs op klaarlichte dag — hun bommen afwierpen.

Over de motieven van de vliegeniers: vergissing door desoriëntatie of opzet? — kregen de Nederlandse autoriteiten tijdens de oorlog maar weinig duidelijkheid. Een eerste onzekerheid vormde veelal de herkomst van de bommen. Aan de hand van bomscherven werd getracht de bewijzen te verkrijgen voor de identiteit van het vliegtuig. Vervolgens werd bij de autoriteiten van het betreffende land — in de meeste gevallen Groot-Brittannië — om opheldering gevraagd en schadevergoeding geëist. Nederlandse protesten bij de Britten hadden vaak geen resultaat of er gingen maanden, zo niet jaren overheen voordat de Britten toegaven dat de schuldige inderdaad een (verdwaald) Brits vliegtuig was en zij met verontschuldigheden tot betaling overgingen. De Engelse houding viel niet goed in de Nederlandse pers, maar ook een reactie van Duitsland dat zij zoiets nooit zou doen en de suggestie dat het werpen van bommen opzet van Engeland was om Nederland alsnog in oorlog te krijgen, kon slechts op hoon rekenen.

De herhaalde bomaanvallen joegen de schrik er bij de bevolking goed in, ook al was de schade soms alleen materieel en vielen er niet altijd dodelijke slachtoffers. Er zijn echter genoeg voorbeelden van incidenten waarbij dit wel het geval was. De hulpverlening voor de slachtoffers stond aanvankelijk nog in de kinderschoenen, alhoewel de autoriteiten hun best deden en bijvoorbeeld koningin Wilhelmina een schenking deed.

Daarnaast werd geprobeerd te voorkómen dat vreemde vliegtuigen ons land bereikten door